

วารสารอิเล็กทรอนิกส์
ทางการศึกษา

ผลของการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน
ที่มีต่อมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
และเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

EFFECTS OF RESEARCH-BASED COMMUNITY LEARNING OF CONCEPTS OF SOCIAL AND
CULTURAL CHANGE AND ATTITUDES TOWARDS THAI CULTURE CONSERVATION
IN TENTH GRADE STUDENTS

นายปกิต วิเศษปัดสา*

Pakit Wisetpatsa

ผศ.ดร.วัลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา**

Asst. Prof. Walai Isarangkura Na Ayudhaya, D.Ed.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เปรียบเทียบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน 2) เปรียบเทียบเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 16 คน โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบทดสอบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.66 2) แบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.75 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชา ส 31211 เสน่ห์บางกอก โดยการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่า t ความถี่ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสรุปนักเรียนมีเจตคติที่ดี เห็นคุณค่าของชุมชน มีความภูมิใจและถือเป็นหน้าที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: pakit_ake@outlook.co.th

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: p_walai@hotmail.com

ISSN 1905-4491

Abstract

The purposes of this research were to compare the concepts of social and cultural change of tenth grade students before and after being taught using research-based community learning and to compare the attitudes towards the conservation of Thai culture in tenth grade students before and after being taught with a research-based community learning method. The participants were sixteen tenth grade students at the Chulalongkorn University Demonstration Secondary School. Data collecting instruments included tests of social and cultural change concepts which was found to have a reliability of 0.66 while the test of students' attitudes had a reliability of 0.75. Six lesson plans entitled "SO31211 ALL ABOUT BANGKOK" were used as the experimental instruments. The t-test, arithmetic mean, standard deviation, frequencies and content analysis were utilized as data analysis.

The research results were as follows: 1) the posttest scores of students concepts of social and cultural change who had studied using research-based community learning were higher than pretest scores at a .01 level of significance and 2) the posttest scores of attitudes towards the conservation of Thai culture in students who studied using research-based community learning were higher than pretest scores at the .01 level of significance. To sum up, students had good attitudes, valued community and Thai culture and were responsible for Thai culture conservation.

คำสำคัญ: การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน / มโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม / เจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

KEYWORDS: RESEARCH-BASED COMMUNITY LEARNING / CONCEPTS OF SOCIAL AND CULTURAL CHANGE / ATTITUDES TOWARDS THE CONSERVATION OF THAI CULTURE

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญระดับโลกและการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ดังจะเห็นได้จากการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่ว่าประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในพ.ศ. 2558 จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ปัญหาที่เกิดขึ้นนำมาสู่การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ปัจจุบันเป็นฉบับที่ 11 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ว่า "สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง" (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การ

เสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555-2559) ดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เกี่ยวกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ที่ว่า การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

ดังนั้น การพัฒนาคนให้มีศักยภาพและรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากสังคมมีคนที่มีความรู้สูงย่อมได้เปรียบในการที่จะช่วยกันขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย การศึกษาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาทั้งปวง การศึกษาเป็นการพัฒนาชีวิตและสร้างความมั่นคง เพราะการศึกษาจะช่วยเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถให้แก่แต่ละบุคคล พร้อมทั้งสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

ที่กล่าวมานี้เห็นได้ว่าการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนมีความสำคัญและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้ว่า สภาพการศึกษาของไทยหากมองย้อนไปในอดีต การเรียนการสอนสมัยก่อนนั้นพ่อแม่จะเป็น "ครู" ผู้สั่งสอนลูก โดยมุ่งสอนให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยเริ่มมีระบบโรงเรียน นักการศึกษาในสมัยนั้นก็รับแนวคิดการจัดหลักสูตรตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการศึกษาของไทย การสอนได้เปลี่ยนจากการสอนแบบเดิมที่มุ่งสอนให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง เปลี่ยนมาเป็นการสอนที่มีครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียนให้นักเรียน 30 - 50 คนนั่งฟังภายในห้องเรียนสี่เหลี่ยมและคอยจดตามคำสอน จากการที่บรรยากาศการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้มานานนับร้อยปี ส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเรียนการสอนขึ้น กล่าวคือ ผลผลิตทางการศึกษาของเราขาดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ คือ (1) กล้าและรู้จักแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน (2) สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง (3) รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (5) มีความคิดในการพัฒนาและความคิดสร้างสรรค์ (6) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (บุปผชาติ ทัพทิกธน์, 2554)

จากปัญหาการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น การเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งปัญหาบางส่วนนั้นเกิดจากระบบการศึกษา ความเชื่อและค่านิยมทางการศึกษาของคนไทยที่มีมาแต่อดีต รวมทั้งบางส่วนมาจากวิธีการสอนที่ถ่ายทอดกันมาเป็นรุ่นๆ โดยครูมีบทบาทที่เป็นผู้ให้มากเกินไป จนผู้เรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางนั้นมีประโยชน์ และเหมาะสมกับการสอนเนื้อหาหลาย ๆ อย่าง แต่การเรียนการสอนควรมีทางเลือกอื่น ๆ ที่น่าสนใจและก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีเช่นเดียวกันหรืออาจจะดีกว่า มีการใช้เทคนิคการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งจะมีทั้งทักษะการสอนแบบครูเป็น

ศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผสมผสานกันไป โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ให้เขาได้ใช้ความสามารถของเขาตามทางที่เขาถนัด

ดังนั้น การจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาเยาวชนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้มีความใฝ่รู้และมีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อก้าวทันความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งต้องสามารถคิดต่อยอดเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงทำให้สังคมต้องปรับตัว หากสังคมใดยังคงดำรงอยู่แบบเดิม ขาดการศึกษาค้นคว้า ไม่มียุคความรู้ใหม่ เป็นสังคมที่มีแต่การเลียนแบบ และการถูกรอบงำทางความคิด ไม่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จะเป็นสังคมที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันต่ำ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ให้เป็นสังคมฐานความรู้ มีผู้คนที่รู้จักคิด สร้างหรือผลิตงานใหม่ ที่มีการพัฒนาเชื่อมโยงความรู้ เป็นสังคมที่มีเหตุมีผล

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อีกกลุ่มสาระการเรียนรู้หนึ่งที่จะช่วยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) โดยวิชาสังคมศึกษามีความเชื่อและปรัชญาที่ยึดอยู่ดังนี้ (1)เน้นเนื้อหาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีและมีประสิทธิภาพ (2)เน้นความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม (3)เน้นพัฒนาการสูงสุดของเอกัตบุคคล (สุนนทิพย์ บุญสมบัติ, 2555) วิชาสังคมศึกษา จึงมุ่งเน้นที่สาระที่จะให้ความรู้ความเข้าใจในมโนทัศน์พื้นฐานสำคัญ และมีคุณค่าแก่การส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และมีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดประสงค์หรือเป็นพื้นฐานการนำไปใช้ปฏิบัติในฐานะพลเมืองดีของสังคมต่อไป (ลาวัญญ์ วิทยายุทธพิบูล, 2533)

จากความเชื่อและปรัชญาของวิชาสังคมศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน สามารถแสวงหาความรู้ และพัฒนาความสามารถได้ตามธรรมชาติ เติบโตตามศักยภาพของตนเอง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการฝึกและปฏิบัติ ในสภาพจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคม ได้เรียนรู้จากหลาย ๆ สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ โดยไม่เน้นไปที่การท่องจำเพียงเนื้อหา ผู้เรียนจึงมีอิสระในการเรียนมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับ “การเรียน ” มากกว่า “ การสอน ”

การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน จึงเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้หรือข้อค้นพบใหม่ เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 มาตรา 24 (5) ว่า “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้” (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545)

กระบวนการเรียนรู้ชุมชนจึงกระบวนการในการเข้าไปศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคต ดังนั้นการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในชุมชนที่ได้ศึกษา พัฒนานวัตกรรมหรือองค์ความรู้จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ พร้อมทั้งผู้เรียนได้รู้จักการรับและปรับใช้ข้อมูลข่าวสาร ให้อยู่ในรูปขององค์ความรู้ และนำมาใช้ประกอบการดำเนินชีวิต และที่สำคัญทำให้ผู้เรียน “คิดเป็น” เพราะปัจจุบันนี้ “ความรู้ คือ อำนาจ” จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555) ดังที่ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2556) กล่าวว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยเป็นฐานนี้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพในการสืบค้นแสวงหาความรู้อย่างมีความสุขด้วยการลงพื้นที่จริง ได้พัฒนาระบบการคิดและได้สร้างองค์ความรู้ที่สะท้อนถึงความเข้าใจในข้อเท็จจริงและมโนทัศน์ต่างๆ โดยสามารถบูรณาการหล่อหลอมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือพฤติกรรมบ่งชี้ของการรักความเป็นไทยที่เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551” นอกจากนี้ อารุง จันทวานิช (2548) ได้ระบุถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเกิดทักษะการใช้การวิจัยในการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ทฤษฎี แนวคิด หลักการ การวางแผนการแก้ปัญหา

เมื่อผู้เรียน “คิดเป็น” สามารถสร้างมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ได้ ผู้เรียนจะเข้าใจและสามารถอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ คือ ความรักและความรู้สึที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ข้อ 7 รักความเป็นไทย ผู้เรียนต้องมีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เพราะความรู้สึหรือเจตคติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กและเยาวชน เพราะวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่คู่มากับสังคมไทย ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือไม่ขึ้นอยู่กับพัฒนาของคนในสังคม เด็กและเยาวชนต้องตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ดังที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ความตอนหนึ่งว่า (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2554 : 60)

“...นอกจากความเจริญในทางด้านวัตถุสมัยใหม่แล้ว สิ่งที่มีความสำคัญควบคู่กันไป จะละลืมเสียมิได้ คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นเครื่องหมายของความเจริญที่มีมาแต่ปู่ ย่า ตา ยาย อันเป็นหน้าที่ของเราผู้เป็นลูกหลานในชั้นหลังจะต้องช่วยกันรักษาและส่งเสริมไว้ให้มีความเจริญสืบไป...”

พระราชดำรัสข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าแสดงถึงความเป็นชาติที่มีเอกราช มีเกียรติและศักดิ์ศรี หากเยาวชนขาดเจตคติที่ดีแล้ว ผลที่เกิดขึ้น คือ ค่านิยมที่ด่างามเสื่อมถอยและประเพณีดั้งเดิมถูกบิดเบือน เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ด่างามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการบริโภค การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจ ไม่ตรีน้อยลง แกร่งแย่ง เอาเปรียบกันขาดความสามัคคี ไม่เคารพสิทธิผู้อื่น และขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ส่งผลให้ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของไทย ถูกลดคุณค่าและกลายสภาพอ่อนแอลง (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545)

จากการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมไทยพบว่า เด็กและเยาวชนยังมีเจตคติเชิงลบต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย คือ เห็นว่าเป็นเรื่องโบราณ และน่าเบื่อหน่าย ไม่มีคุณค่าและอาจเป็นสิ่งที่ไกลตัว ดังการศึกษา ของ อมรวิรัช นาคทรพร และคณะ(2554) ในโครงการวิจัยและสัมมนา “เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม” ของกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับสถาบันรามจิตติ พบว่า แนวโน้มสภาพของสังคมที่เต็มไปด้วย “ความต่างและความแปลกแยกทางวัฒนธรรม” มากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมเสรีนิยมของปัจเจกกับวัฒนธรรมของสังคม วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นกับวัฒนธรรมเมือง วัฒนธรรมชาติกับวัฒนธรรมชาติพันธุ์ วัฒนธรรมของคนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายกับวัฒนธรรมเด็กเยาวชนรุ่นใหม่ ตลอดจนปัญหาของระบบการศึกษาและระบบการเรียนรู้ของสังคมไทยเองที่ยังขาดมิติของการส่งเสริม “ความรู้” “ความเข้าใจ” และ “การมีทักษะ” ของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุลักษณะและในโลกไร้พรมแดนทางวัฒนธรรม และสังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดเจตคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เพราะมิเช่นนั้น ก็จะส่งผลต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของไทย ซึ่งวัฒนธรรมไม่ใช่การอนุรักษ์ แต่ต้องผสมผสาน สืบต่อ และนำวัฒนธรรมนั้นไปร่วมสมัย ดำรงชีวิตอยู่ได้ ประกอบชีวิตอยู่ได้ พร้อมกับการรักษาวัฒนธรรม (ปริศนา พงษ์ทัตศิริกุล, 2555)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ช่วยทำให้เห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานนี้ น่าจะนำมาทดลองใช้และให้ผู้เรียนได้พัฒนานวัตกรรมเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นอกเหนือจากการศึกษา ค้นคว้าข้อมูล จากการเรียนรู้ในชั้นเรียน รวมทั้งได้พัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยไปพร้อมกัน

ผู้วิจัยจึงสนใจที่นำแนวคิดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานมาใช้ ซึ่งผลของการวิจัยการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานที่มีต่อมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาครั้งนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน ที่จะได้พัฒนาทักษะการวิจัยผ่านกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่คนในชุมชนนำมาปรับใช้กับ

วิถีชีวิตตน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการสร้างสรรค์วัฒนธรรมด้านต่างๆ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่คนรุ่นหลังควรรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นไว้ให้เป็นมรดกของชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยทดลองแบบหนึ่งกลุ่มวัดสองครั้ง (The One-Group Pretest-Posttest)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยคือ นักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) ส 31211 เสน่ห์บางกอก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม จำนวน 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1.1 แบบทดสอบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการหาค่าดัชนี IOC (Item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนี IOC สูงกว่า 0.5 และค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.66

1.2 แบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการหาค่าดัชนี IOC (Item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนี IOC สูงกว่า 0.5 และค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.75

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) รายวิชา ส 31211 เสน่ห์บางกอก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนี IOC (Item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนี IOC สูงกว่า 0.5

วิธีการดำเนินการทดลอง

1. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2. การทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และแบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยเริ่มจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556 ถึงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2557 คาบละ 50 นาที จำนวน 32 คาบ จำนวน 16 สัปดาห์

4. เมื่อจัดการเรียนรู้ครบกระบวนการแล้วดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และแบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

5. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ 1) คะแนนมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 2) คะแนนเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

6. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากคำถามปลายเปิด ที่สะท้อนความคิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ค่าคะแนนมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

2. วิเคราะห์ค่าคะแนนเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยการคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

3. วิเคราะห์ข้อมูลเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม เรื่อง 1) ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน 2) แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบเขียนสะท้อนคิดของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t-test) ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

ห้องเรียน	$\bar{x}$	SD.	t-test	Sig.
ก่อนเรียน	4.81	2.10	6.88	0.00
หลังเรียน	8.19	0.83		

*p< .01

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยมีนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\bar{X}_{\text{ก่อนเรียน}} = 4.81$, $\bar{X}_{\text{หลังเรียน}} = 8.19$)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t-test) ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

ห้องเรียน	$\bar{X}$	SD.	t-test	Sig.
ก่อนเรียน	2.79	0.32	4.44	0.00
หลังเรียน	3.36	0.32		

*p< .01

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\bar{X}_{\text{ก่อนเรียน}} = 2.79$, $\bar{X}_{\text{หลังเรียน}} = 3.36$)

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากคำถามปลายเปิด ที่สะท้อนความคิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

วิเคราะห์ข้อสะท้อนความคิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ผลของการวิเคราะห์เนื้อหา (1)จากการบันทึกประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานของนักเรียน ณ แฟรงกูธ กรุงเทพมหานคร พบว่า 1)นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อชุมชน 2)นักเรียนตระหนักและรู้จักรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ 3)นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงพื้นที่ 4)นักเรียนเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน 5)นักเรียนมีความภาคภูมิใจในผลงาน 6)นักเรียนได้ฝึกกระบวนการคิดและการทำงานอย่างเป็นระบบ (2)ความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียน พบว่า 1) การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน 2)ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย 3) การอนุรักษ์วัฒนธรรมคือการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ 4) ชื่นชมชุมชน/บุคคลต้นแบบที่มีแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดี 5) เต็มใจสืบทอด สืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย 6)ยอมรับและรู้เท่าทันในวัฒนธรรมร่วมสมัย 7) ตระหนักและเห็นคุณค่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

อภิปรายผล

งานวิจัย เรื่อง ผลของการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานที่มีต่อมีนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อค้นพบจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) คือ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยมีนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างมีนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียน ดังที่ วลัย

อิศรางกูร ณ อยุธยา (2556) กล่าวว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการวิจัยเป็นฐานนี้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพในการสืบค้นแสวงหาความรู้อย่างมีความสุขด้วยการลงพื้นที่จริง ได้พัฒนาระบบการคิดและได้สร้างองค์ความรู้ที่สะท้อนถึงความเข้าใจในข้อเท็จจริงและมิติที่ต่าง ๆ โดยสามารถบูรณาการหล่อหลอมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือพฤติกรรมบ่งชี้ของการรักความเป็นไทยที่เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551” นอกจากนี้ อารุง จันทวานิช (2548) ได้ระบุถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเกิดทักษะการใช้การวิจัยในการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ทฤษฎี แนวคิด หลักการ การวางแผนการแก้ปัญหา

สำหรับการจัดการเรียนการสอนการเรียนรู้ชุมชนนั้น ในการทดลองครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการวิจัยเป็นจัดการการเรียนรู้ชุมชน เมื่อพิจารณาแผนการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) ส 31211 เสน่ห์บางกอก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม พบว่า การจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่มุ่งให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องราวในอดีตและปัจจุบัน เพื่อคาดการณ์แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ มีความจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาข้อมูลจากสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน อันถือเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้วยการลงพื้นที่จริงและสืบเสาะหาข้อมูลตามประเด็นปัญหาหรือหัวข้อที่ต้องการศึกษา แล้วรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และนำเสนอต่อสาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างกรอบความคิดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานคือ โดยนำขั้นตอนกระบวนการวิจัยทั้ง 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย(1)กำหนดปัญหา (Problem) (2)การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis) (3)การรวบรวมข้อมูล(Data gathering) (4)การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis) (5)การสรุปผล (Conclusion) (6)การนำเสนอ (Presentation) มาศึกษาเพื่อให้ได้แนวคิดการเรียนรู้ชุมชนทั้ง 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1)วัฒนธรรมดั้งเดิม (2)ริเริ่มการแปรเปลี่ยน (3)เรียนรู้ผลกระทบ (4)ค้นพบการพัฒนา

จากกระบวนการดังกล่าวมานี้ ผู้เรียนสามารถจะนำมาพัฒนาเป็นมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่นักเรียนศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม โดยดูจากคะแนนมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ และนอกจากนี้นักเรียนยังได้เสนอให้เห็นถึงพัฒนาการมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากการนำเสนอนิทรรศการและเสวนาวิชาการเรื่อง “แพร่งูธร ... วันวานไม่เคยเปลี่ยน” ดังตัวอย่างที่ปรากฏในงานนำเสนอผลการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานจากความคิดเห็นของนักเรียน สรุปว่า (1) ไม่แท้จริง...ก็แจ้ง “ตั้งอยู่-ล้มลง” คำที่ดูใกล้กัน ต่างความหมายอย่างที่สุด กลับเชื่อมผสานผ่านกาลเวลาที่ไม่สิ้นสุด (๙) หากแท้จริง...อยู่ได้ตราบนานเท่าไร (2) ตึกเก่าเล่าเรื่อง ย่านชุมชนการค้าครั้งอดีต เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแห่งยุคสมัย สวยสง่า โดดเด่น รูปลักษณะโครงสร้างภายนอกที่เหมือนกันแต่จัดการภายในอาคารอย่างเป็นเอกลักษณ์ แตกต่างตามวิถีของผู้คนในชุมชน สะท้อนมโนทัศน์ที่ว่า (3) โหยหาอดีต ความเปลี่ยนแปลงจากรอบด้าน ทะยานมุ่งไปข้างหน้า หลากความคิด หลายวิถี กาลเวลาผันผ่านเนิ่นนานไปสักเพียงใด ยังหวนคดีย้อนอดีตถึงเมื่อวันวานไม่กลางเลือน (4) 3G ร้านแต่ละร้าน อาหารแต่ละจาน บ้านแต่ละหลังหมุนเวียนเปลี่ยนผันตามกาลเวลา คนต่างยุคต่างสมัยจากรุ่นสู่รุ่นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมกันได้ในที่ ๆ เดียว ทั้งหมดนี้ สะท้อนมโนทัศน์ที่ว่า สังคมทุกสังคม วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทุกสถานที่ ทุกเวลาและมีความต่อเนื่องกัน ไม่มีสังคมใดหลีกเลี่ยงได้ ไม่มีสังคมใดจะอยู่ในลักษณะเดิมได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่นักเรียนได้ตกผลึกความคิดเห็นถึงมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 2 ข้อค้นพบจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) คือ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน ที่มีผลต่อเจตคติการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียน จากการที่นักเรียนได้ลงพื้นที่ชุมชนตั้งแต่ครั้งแรก จนกระทั่งการจัดนิทรรศการและเสวนาวิชาการเรื่อง “แพร่พันธุ์ ... วันวานไม่เคยเปลี่ยน” นั้น นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงพื้นที่ศึกษาและเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานของกรุงเทพมหานคร ชุมชนแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ที่สั่งสมจนเป็นองค์ความรู้ ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เช่นนี้ นักเรียนได้ฝึกกระบวนการคิดและการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเจตคติที่ดีต่อชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ห่วงแหนและอนุรักษ์วัฒนธรรม และองค์ความรู้ของชุมชนมิให้จางหายไปตามกาลเวลา ดังงานวิจัยของไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ (2549) โครงการวิจัยบูรณาการการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ตามหลัก “สัตตศิลา” โดยได้ใช้การเรียนการสอนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยได้สอดคล้องอยู่ในระดับสูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และรวมทั้งวลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2556) ได้กล่าวถึง การพัฒนารายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) ส 31211 เสน่ห์บางกอก ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ซึ่งรายวิชาเสน่ห์บางกอกนี้ได้สนองการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อ 7 รักความเป็นไทย ที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งหมายถึงการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย การพัฒนารายวิชาเสน่ห์บางกอกนี้แสดงให้เห็นว่าผู้สอนมีความเข้าใจในมิติของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจน มีการจัดการเรียนการสอนเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ที่สามารถพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนได้อย่างดี

อนึ่งในการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน สามารถสะท้อนให้เห็นแนวทางหนึ่งของการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ของผู้เรียน ดังที่พระธรรมปิฎก (2537) ท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอันประกอบด้วยหลักการดังนี้ (1) สืบ หมายถึง การใช้ปัญญาในการสืบสาว ย้อนเรื่องราวในเชิงประวัติศาสตร์ ค้นหาความเป็นมาในอดีต เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรากฐานของวัฒนธรรมของตน และเมื่อสามารถเข้าใจถึงความเป็นมาเป็นไป จึงควรมีการสืบทอดด้วยปัญญาอย่างมีวิธีการ เพื่อการเชื่อมโยงเรื่องราวต่อไปข้างหน้า จากปัจจุบันไปสู่อนาคต ซึ่งวิธีการ “สืบ” นี้สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน เป็นกระบวนการวิจัย ที่ศึกษาหาข้อเท็จจริง เกิดองค์ความรู้ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยได้ ดังที่สุชา จันทรเฒ และสุรางค์ จันทรเฒ (2520) กล่าวว่า เจตคติของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้เกิดจากการชักชวน ซึ่งมาจากคำแนะนำ บอกเล่า หรือได้รับความรู้เพิ่มพูนขึ้น และขณะเดียวกันนั้น ยังมีประเด็นเรื่อง (2) สาน หมายถึง การจัดสรรปรุงแต่งวัฒนธรรมที่สืบมาจากเดิม ปรับปรุงให้มีรูปแบบที่สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัย มีชีวิตชีวาและเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตปัจจุบัน พร้อมจะพัฒนาเป็นฐานของการรอกงามสืบต่อไปในภายหน้า ซึ่งแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ สานสิ่งที่สืบจากอดีตให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน สานสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันให้พร้อมที่จะรอกงามต่อไปในอนาคต และสานสิ่งที่ตนมีให้หาชื่นชมแผ่ความนิยมกว้างออกไปในโลก ซึ่งทั้งหมดนี้ สะท้อนมาจากการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ รู้คุณค่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย เรื่อง ผลของการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้การวิจัยเป็นฐานที่มีต่อทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดังนี้

1. การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผ่านกระบวนการวิจัยทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาในแนวทางสังคมวิทยา นักเรียนได้ศึกษาเรื่องราวในชุมชน สร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ชุมชน รวมทั้งเป็นนักวิจัยที่สามารถสร้างงานวิจัยชุมชนได้ในระดับหนึ่งและเหมาะสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งนักเรียนสามารถวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ได้ดีกว่าระดับอื่นๆ

สำหรับการศึกษาในแนวทางมานุษยวิทยานั้น น่าจะเหมาะกับการเรียนรู้ชุมชนในระดับอุดมศึกษาหรือระดับที่สูงขึ้น ที่มีการเข้าไปฝังตัวเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้คนและสิ่งต่างๆ อย่างละเอียด และใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน

2. รายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) เสน่ห์บางกอก ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น สถานศึกษาที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถนำกระบวนการการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยจัดการเรียนรู้เป็นกรณีศึกษาชุมชนต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนในสถานศึกษาแต่ละแห่ง

สำหรับสถานศึกษาที่อยู่นอกเขตกรุงเทพมหานคร สามารถนำรายวิชาเพิ่มเติม (เลือกเสรี) เสน่ห์บางกอก มาปรับใช้และสร้างรายวิชาให้เหมาะสมกับชุมชน โดยการสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรพัฒนาเป็นหลักสูตรหรือนำไปขยายผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐานต่อไป เพราะการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานนี้ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน เรียนรู้กระบวนการวิจัยและการพัฒนาตนเอง

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สร้างเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้เหมาะสมกับสถานศึกษาในชุมชนนั้น ๆ

3. ครูผู้สอนควรพัฒนาหลักสูตรหรือรายวิชาในลักษณะการใช้วิจัยเป็นฐาน ในรูปแบบนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ทำให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ที่มีหลากหลายในแขนงวิชาต่าง ๆ

4. ชุมชนควรมีการสังเคราะห์องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในชุมชน สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่จะนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนมาพัฒนาร่วมกัน สามารถพัฒนาเยาวชนให้มีความสนใจและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนและของชาติสืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดทำวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชนระหว่างนักเรียน โรงเรียน ชุมชน เพื่อสกัดองค์ความรู้ในชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะได้นำไปพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป
2. ควรมีการพัฒนาแบบการวิจัยอื่นๆ ที่นำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2555 – 2559*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). *ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ.2555 – 2559*. กรุงเทพมหานคร: ครุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2545). *แผนวัฒนธรรมแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)*. กรุงเทพมหานคร: ครุสภาลาดพร้าว.
- บุปผชาติ ทัพพิกรณ์. (2554). *การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนยุคใหม่เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้วยการบูรณาการไอซีทีในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปริศนา พงษ์ทัดศิริกุล. (2555). *ก่อนบุกอาเซียน ต้องรู้วัฒนธรรมเพื่อนบ้าน ก่อนอันดับแรก. คมชัดลึก*. 26 กุมภาพันธ์ 2556.
- พระธรรมปิฎก. (2537). *สืบสานวัฒนธรรมไทย บนฐานแห่งการศึกษาที่แท้จริง*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. (2549). *สถิติลา : หลักเจ็ดประการสำหรับการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้*. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลาวัญญ์ วิทยาอุทมิกุล. (2533). *การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2556). “คำนิยม” ใน *สู่จิตวิญญาณนิทรรศการและเสวนาวิชาการ แพร่งภูธร... วันวานไม่เคยเปลี่ยน*. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม.
- สุนนทิพย์ บุญสมบัติ. (2555). *ประมวลสาระชุดวิชาสาระศิลปะและวิทยวิธีทางสังคมศึกษา หน่วยที่ 6 – 10*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุชา จันทรเฒ และสุรางค์ จันทรเฒ. (2520). *จิตวิทยาเด็ก*. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554). *ประมวลพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร พุทธศักราช 2524-2553*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค*.

อมรวิรัช นาคทรพร และคณะ. (2554). *เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม 2*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำรุง จันทวานิช. (2548). “ปาฐกถาพิเศษ เรื่องนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้” ใน *การเรียนการสอนโดยผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สาธิตปราชญ์.